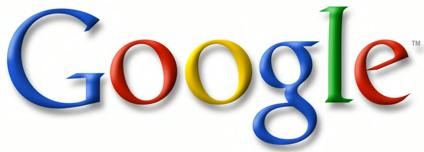

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

TX

GROSSCHMID BÉNI:

655

A SZERZEMÉNY

CSALÁDI VAGYON- ÉS ÖRÖKJOGUNKBAN

-- HÁROM ELŐADÁS --

JEGYZETTE ÉS SZERZŐ ENGEDELMÉBŐL KÖZREBOCSÁTJA

BALOGH ELEMÉR

— IV. ÉVES JOGHALLGATÓ —

PRINTED IN HUNGARY

POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA
KÖNYVKERESKEDÉSE

ÁRA 1 KORONA

HUN
904
GRO

HARVARD
LAW
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

GROSSCHMID BÉNI

*

A SZERZEMÉNY

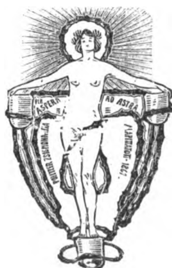
CSALÁDI VAGYON- ÉS ÖRÖKJOGUNKBAN

HÁROM ELŐADÁS

JEGYZETTE ÉS SZERZŐ ENGEDELMÉBŐL KÖZREBOCSÁTJA

BALOGH ELEMÉR

IV. ÉVES JOGHALLGATÓ

PRINTED IN HUN

BUDAPEST
POLITZER ZSIGMOND ÉS FIA KÖNYVKERESKEDÉSE
1903

Digitized by Google

FOR,T
G

APR 17 1933

Digitized by Google

Nevezetesebb sajtóhibák.

15. old: felülről 10. sor közszerzeményi öröklés helyett közszerzemény.

21. old. alulról 12. sor bemutatjuk helyett befuttatjuk.

I.

A szerzeményi minőség kérdése a családi és örökjogban lényegileg három ponton merül fel: a családi vagyonjogban a közszerzeményi intézmény körében, az örökjogban a hitvestársi és az özvegyi öröklés körében. Legegyszerűbb a kérdés a hitvestársi öröklésnél. Itt tulajdonképen az a szó „szerzemény" csak szólásmód, mert e szóra a hitvestársi öröklési jogunk mai alkata szerint mint positiv fogalomra egyáltalán szükség nincsen. A régi jogban t. i. 48 előtti jogunkban a tétel így állott: az ősi jószág az osztályos rokonokra szállott, ha gyermekek nem voltak, a szerzemény pedig a hitvestársra szállott mint örökösre. Csakhogy 48 előtti magánjogunk körében bármennyire bámuljuk ezeket az alkotásokat, az az egy tény, hogy ott a logikai következéseknek bizonyos integralódása hiányzott, mint a közjogban úgy az öröklés körében is. A közjogban például a király nem hozhatott törvényt magában, mégis a szepesi városok számára kiváltság alakjában szabályokat alkotott. Itt pedig úgy áll a dolog, hogy az egyetemleges utódlási vezérelv, mely oly mesterileg van meg a római jogban, a mi atyáinkat nem tudta megragadni úgy, hogy következéseit keresztül vigyék. Ők két darabot csináltak belőle, azt mondották van ősi vagyon és van szerzeményi vagyon. De a hagyatéki alkatrészek ezzel kimerítve nincsenek, mert van sok, a mi sem ősi, sem szerzeményi és így megoldatlan kérdések maradnak, ilyen a más ágú öröklött vagyon kérdése, t. i. valaki öröklött anyjáról házat és mikor meghalt szembekerül a házastárs és atyai rokonság,

Digitized by Google

különösen az atya vagy más felmenője. Az atya azt mondta: az, öröklött vagyon, az az enyém, a hitvestárs azt mondotta: szerzemény, mert nem ősi, tehát az enyém, ez nagyon zavaros dolog volt és az emberek különbözőképen vélekedtek. Igy Kövy sárospataki hires jogtanár azt mondotta: ez tényleg a házastársé, mert nem ősi, Kelemen azt mondotta ellenben, hogy az atyáé, mert bár nem ősi, de öröklött. A biróság testületei sem jöttek megegyezésre; a lényeg az volt, hogy a királyi tábla Kövy mellett volt, a kir. curia pedig Kelemen mellett. Szóval nem voltak e dolgok minden izükben keresztülvive, hanem ez hézag volt, a mi megmaradt az 1861. országbirói értekezlet határozmányai után is. Végre azonban a gyakorlat kénytelen lévén valamely irányban a dolgot megállapítani és — s ez az, a mi bennünket érdekel — megállapították, hogy minden vagyon, a mire nézve az ági örökösödésnek szoros alapjai szerint az elődök és az oldalrokonok igényt nem tarthatnak, vagy nem tartanak a házastársé, hitvestársi öröklés czimén, ha leszármazók nincsenek. Mert a hitvestársi öröklés az öröklés azon neme, mely megilleti úgy az egyik, mint a másik házastársat, ha leszármazók nincsenek és a mely öröklésnek tárgya az universalis egyetemes successio, tehát minden vagyon levonva azon külön successiot, a mely esetleg az ági örököst megilleti. A dolog ma már egyszerü és az ezen alakban formulázva van döntvényeinkben is, vagyis úgy, hogy a hitvestársi öröklés tárgya a minden vagyonban való egyetemes öröklés, de ezt terheli különös successiokép az ági örökös netaláni igénye. Például meghalt a fiatal nő gyermek nélkül, ki nem szerzett semmit, hanem van neki háza, kelengyéje és mindkettőt örökölte, vagy kapta életében szülei egyikétől, mondjuk az apjától. Hogy áll itt az anatomiája az örökösödési jognak? A férj az universalis succesor és az neki sokat ér, ha nem él a nő apja, vagy pedig nincsenek olyanok életben, kik az apától származtak, például testvérek, különösen akkor, ha az apának a vagyon szerzeménye volt, például boltos volt és üzletéből szerezte az egész vagyonát, tehát nem állhat elő például az apának a testvére és senki, hogy abban, a mit a leányodnak adtál olyan vagyon van, a mit te valamely

Digitized by Google

közös elődtől örököltél, szóval nincsen senki, ki ági örökösödés czimén felléphetne, mert meghaltak azok, kik felléphettek volna, jelesül az apa és leszármazói, akkor mondom, ez a férjnek sokat ér, mert tőle a hagyatékot el nem veheti senki. De ha már például él maga az apa vagy az elhunytnak testvére, avagy ennek leszármazói, akkor ezek követelhetnek ági örökséget az említett alapon és ha az ági örökség kimeríti az egész hagyatékot, akkor a férj nem kap semmit. Már a római jog ismerte, hogy az egyetemes örökös a hagyományok miatt nem kap semmit, a mit később a lex Falcidiával korlátoztak. A lex Falcidiát a modern törvények nem ismerik, tehát az egészben a római jog alapján álló végrendeleti öröklés szerint könnyen megeshetik, hogy az örökös annyira meg van terhelve külön utódlással, hogy neki nem marad semmi. Ez az egyik oldala a dolognak és az alaptétel. Ebből látjuk, hogy vajjon a házastársnak van-e arra szüksége, hogy azt mondja „szerzemény“ ? Az a kérdés positive, hogy az örökhagyó szerezte-e, sohasem bizonyítás tárgya, mert mindig a másik oldalról kell a külön és határolt igényt fölépíteni, azon alapon, hogy azon vagyont vagy mennyiséget az elhunyt házastárs oly helyről kapta, hogy e leszállás alapjául szolgálhat az ági örökségnek. Tehát a hitvestársi öröklés tárgya mennyiségileg, eszmeileg határtalan igény, minden a mi a hagyatékban van, mig a vele szemben álló ági örökösödési igény mindig valami concret szerzési alapra építendő és mennyiségében mindig határolt igény. A hitvestársi öröklés 100 millió is lehet, az ági örökös csak azt kapja, a miről bebizonyítja a leszállást. Tehát látjuk, hogy a hitvestársi öröklés tárgya ma már nem positive a szerzemény, hanem egyáltalában minden vagyon és rá nézve ez biztosítja azon előnyt jogilag, hogy a mi tulajdonképen nem is szerzemény, például a mit az elhunyt házastárs valahonnan örökölt az is bele esik az ő jogába, ha: vagy nem oly helyről örökölte, a honnan való öröklés ily igényt alapíthat; vagy ha oly helyről örökölte is, de nincs életben oly ember, kit ily igény illet, vagy életben van, de nem lépett fel. Tehát a szerzeményi kérdés itt a legegyszerűbb kérdés, a mit jogilag képzelni lehet. Már most

Digitized by Google

ha szembe állítjuk az ági öröklést és a hitvestársi öröklést és úgy veszszük, hogy az elsőre vonatkozó igényre nézve tényleg mindig vannak jogosultak, kik azt érvényesítik is, azt mondhatjuk, hogy a hitvestársat illető öröklés tárgya bizonyos mérlegen alapul, mely az egész életen huzódik végig. Az egyik serpenyője a mérlegnek az, hogy mi van a hagyatékban, a másik az, hogy mit kaptál vagy örököltél életedben oly valakitől, a kitől való kapás alapján (ez a felmenőkre nézve áll csak) ági öröklésnek van helye. A felmenőket csak könnyebbség okáért említettük, mert a testvérek utáni öröklés is alapít meg örökösödési igényt, ha az öröklés magában ági örökséget foglal. Ez utóbbinak példája egyszerű, vegyük azt, hogy a fiatal nőnek vannak még fiatalabb testvérei (például férjhez menetele után születnek szüleinek gyermekei), ezeknek aztán meghal a közös atyjuk és ők közösen örökölnek, az asszony is kapja a maga osztályrészét. Most, mielőtt ő gyermek nélkül meghalna, egy-két év alatt a testvérekből is egy pár meghal, ő ezek jutalékának egy részét szintén örökli, mert midőn ő meghal az ági öröklésnek nemcsak azon például ($^1/_6$) rész a tárgya, a mit közvetlenül az atyjától örökölt, hanem azon hozzánövekvések is, a melyekkel e rész úgy lett nagyobbá, hogy testvérei közül egy pár meghalt. Az ági öröklés ekként nem jelenti a felmenőktől származást szoros értelemben úgy, hogy a testvértől való öröklés ne lehetne szintén alapja az ági öröklésnek.

II.

Gyakran találkozunk azon kifejezéssel, hogy szerzemény és pedig többféle intézménynyel kapcsolatban és megfejtés tárgyául tüztük *a*) hogy mily intézmények körében van szerepe e kategóriának, *b*) hogy e szerepek között körülbelül mi a különbség. Előrebocsátottuk, hogy találkozunk különösen a hitvestársi öröklés körében, a közszerzeményi intézmény körében (előbbi örökjog, utóbbi házassági vagyonjog) és az özvegyi öröklés körében, a mi ismét örökjog. A midőn azt mondjuk, hogy az egyik örök-

Digitized by Google

jog, a másik házassági vagyonjog, ez nagyjából véve csak rendszeri észrevétel, hogy az egyiket ott kell tárgyalni, a másikat itt. E kérdésnél a rendszer azonban már nem közömbös, mert itt a systematicai elhelyezés megszabja a miként való bánást az illető intézményekkel, t. i. az egyik élők közötti jog, a másik mortis causa jog, a mely minősítés következményei igen messzire hatnak, már csak a törvények visszahatásának szempontjából is. Mert mint láttuk az öröklési igények előtt, a melyek a régi törvényre építhetők volnának, nem áll meg mint akadályok előtt az új törvény, azonban az élők közötti házassági vagyonjogi igények előtt megáll, azokat nem érintheti. Tehát ha meghalt valamely férj 1858-ban, jön az örökösödés kérdése. Erre a helyes megoldás ez. Öröklés osztrák jogi törvény szerint. De jött aztán a másik kérdés, van-e közszerzemény, a mit a régi magyar jog ismert, úgyszintén a mostani is ismeri, de az o. p. t. nem ismeri. Itt a megoldás nem az, hogy az o. p. t.-t alkalmazzuk, bárha a felek házasságra léptek a törvény hatályba lépte előtt, hanem a megoldás az, hogy az akkori törvény alkalmazandó, mikor házasságot kötöttek. E kérdéseknél már máskép alakul az igény sorsa a szerint, hogy öröklési vagy házassági vagyonjogi kérdés forog szóban. Ugyanegy törvény életvilágán belül is, a hagyatéki ügyek felfogásában, mikénti elintézésében ez irányadóul veendő elv. A hagyaték olyan, mint valami hulla bonczolata. Elő kell vennünk a logikai kést és tagolni a dolgokat. Ugy van ez a hagyatéki ügyben, hogy a hitvestársi öröklés kérdése az örökségben való részesedés kérdése. Ez a hátulja a dolognak. A közszerzeményi vagy a hitbéri igény az eleje a dolognak, mert ez inter vivos igény, a mi terhe a hagyatéknak. Azt mindenki tudja, hogy a leltárt hogy veszik fel; először jö a tiszta állomány, azután jönnek a terhek, csak annyi a hagyaték, a mennyi a tiszta. A közszerzemény és a hitbér terhe a hagyatéknak olyan formán, mint a váltóadósság, mert inter vivos igény, miként a váltó. Mit tesz az, hogy inter vivos igény? Hogy nem a túléléstől függő igény. Ezek nem ahhoz vannak kötve, mint az öröklés, hogy t. i. a jogosult a másikon túl fog

Digitized by Google

élni, hanem ahhoz vannak kötve, hogy valamely módon a házasság megszünik és az csak esetleges, hogy ez igények sok esetben szintén a halállal járnak le, annak halálával, kinek vagyonára vonatkoznak. Ép úgy lejárhat az igény a nő halálával, mint felbontás által is. Ezen a rendszerbeli különbségen kivül belebocsátkoztunk a szerzemény kategóriájának fejtegetésébe a hitvestársi öröklés szempontjából és arra a conclusióra jutottunk, hogy a hitvestársi öröklés tárgya az egyetemes utódlás, terhelve az ági örökséggel, mint külön successióval. Most egy új kis ajtón nyitunk be, egy új kis oldalkamrába. Már a bevezetésünkben volt egy kis hézag, ha nincs leszármazó és nem maradt az elhunyt embernek házastársa sem, akkor jön a felmenők és az oldalrokonok öröklése és itt is szerepel a szerzeményi kategória, vagyis, ha házastárs nincs, leszármazók hiányában, ugyanabba a jogi helyzetbe, a mibe, ha házastárs volna, ez lépne bele, bele lépnek az elődök és az oldalrokonok, az illető íz közelségi rend szerint. Hogy áll a dolog a házastárssal? Övé az universalis successio, terhelve az ági örökséggel. És most tovább menve, ha házastárs nincs, akkor az universalis successio gördül a legközelebbi rokonságra, terhelve az ági örökséggel és tehát az elődök és oldalrokonok öröklésének, a mit elődök és oldalrokonok közös, együttes öröklésének nevezünk, tárgya ugyanaz, a mi a hitvestársi öröklésé. Ez minden esetre bonyolultabb oldala a mai öröklési rendszerünknek. Azaz, hogy voltaképen bonyolultságról nem lehet szólni, mert ha összehasonlítjuk a gymnazista korunkban tanult egyenletek bonyolultságát ezzel, akkor ez semmi. T. i., ha házastárs nincs, akkor is kétfelé válik nálunk az öröklés és pedig kapja a vagyont mint egészet a legközelebbi rokon, de terhelve esetleg valami hasonló közelségü vagy távolabbi rokon javára az ági örökléssel. A példák egyszerüek; például, hogy áll a diagnosis, ha meghalván az anya, hátrahagyott néhány gyermeket, a kik utána ingatlan, tehát látható vagyont örököltek és minekutána ez megtörtént például tegnap, megtörténik ma, hogy valamelyik ezen gyermekek közül ma elhal, akkor azon csomókban, a mikre azt szokták mondani hagyatéki ügy, a melyek

Digitized by Google

mindig nőnek, a mialatt az ügy elintézetlenül hever, ha felbontjuk őket, rendesen nem egy, hanem több örökhagyó van, mert mire annak az anyának 2—3 év mulva elintézik a hagyatéki ügyét, egy pár gyermek és maga a férj is elhalhat és igy válik az utólag nehézzé. Tehát meghalt ez a másik gyermek ma, gyermekek voltak 4-en, akkor tegnap, a mint az a nő meghalt az az ingatlan 4 idealis részre oszlott és leszállott a négy gyermekre, most jött e kis gyermek halála, a hagyaték tárgya itt micsoda? $^1/_4$ rész, hogy vagyunk ezzel? Elöször is jön az universalis successio kérdése. Erre nézve elv és szent igazság, hogy az egyetemes utódlás illeti ugyanazokat, a kiket illetne az o. p. t. szerint az öröklés. Nem onnan vettük át, de egybeesik. Tehát a gyermek után kit illet a successio? Fele részben az apát, a ki hátramaradt, azután a további félnek egy-egy harmadában, tehát az egész egy-egy hatodában a három testvért. Ugy, hogy az universalis successio fele részben az apáé, egy-egy hatodrészben a három testvéré, ép úgy mint az o. p. t. szerint. Miért mondjuk mégis, hogy a mi öröklésünk mennyire különbözik az o. p. t.-től? Azért, mert azzal, a mit eddig elmondottunk a kérdés elintézve nincs. T. i. ezen universalis successiót is, a mely ekként illeti a rokonságot ezenfelül a mi jogunk szerint terheli az ági örökség ép úgy, mint terheli a hitvestársi örökséget. Van-e jelen esetben ági örökség? Van, azon $^1/_4$ ingatlan azon gyermekre szállott az anyáról, mely anya a három gyermeknek is édes anyja volt. Tehát az ági örökösödést kik támasztják? Ezen három gyermek az egész $^1/_4$ ingatlanra, azért mert az elhunyt gyermek az ingatlant olyan embertől kapta, a kinek ők is leszármazói. Az eredmény tehát az, hogy az egész ingatlan a gyermekeké és az apa nem kap semmit. Az apa tehát universalis successor fele részben és még sem kap semmit, de ez mégis igy van. Az csak esetleges, hogy a gyermeknek nincs több vagyona, mint ezen $^1/_4$ rész, mert lehetne, hogy valaki ezen gyermeknek külön vagyont adományozott, vagy hagyományozott és akkor a hagyatékában van más is, mint az az $^1/_4$ rész és ekkor már nem tárgytalan az apa universalis successiója. Az

Digitized by Google

összvagyont kapják az említettek, de az ingatlant kapják kizárólag azok hárman, de a többi vagyonra nézve az apa a felét kapja ennek, a gyermekek mindegyike 1/6-ot. Tehát az elödök és az oldalrokonok között ép úgy szerepel a szerzemény kategóriája, mint a hitvestársi öröklés körében. Azaz épen úgy nem szerepel, mint a hogy ottan úgy szerepel, hogy nem szerepel. Azaz itt is szerzeményről beszélünk, a miből azonban a külön ági igények kiválnak. Ez bonyolultabb, de az elv az, hogy az universalis successio illet ugyanazon sorrend szerint, mint az o. p. t.-ben. Ezzel szemben azonban az illető törzsbeli rokonságot illeti az ági örökség és igy a dolog világos. Egyszerü példa ez is. A fiatal asszony meghalt és hátrahagyott egy kis gyermeket és ő utána meghalt a papája is, a gyermeknek anyai nagyatyja, jön még az, hogy végül a gyermek is meghal és ezen kis gyermek a középpont, a honnan minden megoldásnak ki kell indulni, mert ő az örökhagyó. Kérdés, ki lesz ebben a vagyonban, a mi a gyermek után maradt az örökös. Az apa, mert ő apa, söt rokon. Jó. De most jön a gyermeknek anyai nagybátyja és azt mondja, hogy ezen vagyon az én apámról szállott a kis gyermekre, a ki nekem unokaöcsém. Mit penget ezen ember? Ági örökösödést és a dolog vége az lesz, hogy az universalis successor az apa és az ági örökösödést a nagybácsi kapja, esetleg minden vagyont kivesz mint ági örökséget. Esetleg van más vagyon is és itt is látjuk a szerzemény szerepét. Megint egy további kis kamrába nyitunk. Ez a köteles rész és ez már nehéz dolog. T. i. az apa és az anya köteles részénél vagy törvényes osztályrészénél szintén van valami olyan nexus, a hol a szerzemény szóba jöhet és pedig az országbirói értekezlet megállapítja a törvényes osztályrészt az apára és az anyára nézve, még pedig a 7. paragrafusban olyaténképen: ha végrendelet van is, akkor is a vagyon fele része illeti a gyermekeket törvényes osztályrészképen, vagy leszármazóikat, ha ilyenek nincsenek, az apát és anyát. Szóval az o. b. é. értelmében az apát és az anyát ugyanazon mennyiségü törvényes rész illetné, a mely mennyiségü törvényes osztályrész illeti a leszármazókat, ha vannak,

Digitized by Google

vagyis az összvagyonból való törvényes osztályrész az összvagyon fele, ez így van e paragrafusban. De az élet a mi törvényes öröklési rendünkkel kapcsolatban ennek a keresztülvitelét lehetetlenné tette. Mikor összeférczelték e két dolgot, t. i. a köteles részt, a mi osztrák és a törvényes örökösödési rendet, a mi magyar, nem gondoltak arra, hogy a mit összeférczelnek, egymásnak ellentmond. Itt van ezen kis gyermek, ez meghalván, a kérdés az, hogy az apja kap-e valamit a törvényes örökösödés rendje szerint. Azon kéthónapos gyermek végrendeletet nem tehetett, pedig a köteles rész a végrendelet ellen való védelem. Tehát ezen ártatlan gyermek nem csinál végrendeletet, örökségi szerződést sem köt, és még sem kap a vagyonból az apa semmit. Az emberek nem tudták mit csináljanak. Egyfelül azt mondja a paragrafus, hogy még végrendelet ellenében is a szülőket illeti a vagyon fele, másfelől, ha nincs is végrendelet, a szülő nem kap semmit igen sok esetben. Volt egy per ügyvédbojtár koromban, hogy meghalván egy nő, kinek a vagyona anyai águ volt és hátrahagyván a férjét és végrendeletet is tévén, melyben férjét nevezte örökösének. Jött az apa és azt mondotta ez kötelesrész-sértés. Mert itt a vagyonból semmitsem kapok, pedig biztositja nekem az o. b. é. 7. §. a felét ép úgy, mint a gyermekeknek. E per akkoriban elveszett. Ez úgy van, t. i., hogy a gyakorlat ezt látván, hogy itten egész más malomban őröl a 7. §, abban concludált, hogy az atyát és az anyát csakis az ági vagyonból illeti meg köteles rész, pontosabban az apát és az anyát köteles részül vagy törvényes osztályrészül illeti annak a fele, a mi illetné őket ágiörökségül, ha nem volna végrendelet. Ez már finom különbség és próbáljuk meg a dolgot a legegyszerübb oldalában megvilágítani. Tehát nem az ági vagyon fele illeti meg őket köteles részül vagy törvényes osztályrészül, hanem csak a leendett ági örökségnek fele. Ennek példája ez. (Itt a iudicaturára nem igen lehet támaszkodni.) Tegyük fel, hogy valaki örökölt az apjának az apjáról valamely összeget, vagy pedig közvetlenül kapta édes atyjától annak életében, mint előre kiadott osztályrészt, például 1 milliót. És mikor

Digitized by Google

meghalt, a hagyatékban nincs, csak egy fél millió, ő pedig az egész hagyatékot valami idegen nőnek hagyja, most jön az apa és azt mondja, kérem ez ági vagyon, mert tőlem, illetőleg az apámról való, kinek én is gyermeke vagyok, az elhunyt pedig unokája volt. Volt az ági örökség 1 millió, ennek fele 500,000, ezt követelem, miután az egész hagyaték csak 500,000, követelem az egészet. Ez nem helyes, a megoldása ez. Bárha az ági vagyon 1 millió, de az ági örökség még sem lenne több, mint a mennyi van a hagyatékban, a köteles rész pedig helyesen és alapgondolatánál fogva *est portio portionis ab intestato debitae,* vagyis csak annak fele lehet, a mit kapott volna az illető, ha intestat öröklés volna, ez pedig volna 500,000, tehát csak ennek feleért lehet fellépni és nem az egészért. Tehát nem az ági vagyon fele, hanem csak a leendett ági örökség fele követelhető. Ha hitvestárs is maradt, mutatósabb a példa, mert ha hitvestárs nincs, az apa mily czimen örökölne, ha nem volna végrendelet? Egyszerüen universalis successio czimén, mert ő a legközelebbi örökös. S igy nincs „leendett ági öröség.“ De ha van hitvestárs is, akkor van, t. i. abstrahalva a végrendelettől, mert ettől minden törvényes osztályrészi kérdésben abstrahalni kell. Ő ági örökség czimén kapná a hitvestárssal szemben az egész hagyatékot és a mit ági örökség czimén kapna, ennek fele a köteles része. Tehát a mennyiben az apának és az anyának törvényes osztályrésze portiója az ági öröklésnek és a mennyiben maga az ági örökség az emlitett correlatióban van mindig a szerzeményi örökléssel, annyiban vonatkozik ide is, a szerzeményi kategória jelentőségének esete. Még meg kell világítani egyet. Meghal valaki és legközelebbi rokonai mind édes testvérek, négy testvére marad, vagy pedig valamelyiknek a leszármazói. Van-e itt jelentősége az ági örökségnek? Ha például öt gyermek volt és azok közül (édes testvérek közül; édes testvér az, a hol apa és anya közös; féltestvér, hol csak egyik közös; mostoha-testvér, hol egyik sem közös, hanem a szülők utólag egybekeltek, s mindegyik gyermeket „vitt“ a házasságba), az egyik meghal és nincs más örökös, mint édes testvérek, van-e itt szerepe az ági örökösödésnek? Nincs, mert ági örökösök ugyanazok lennének, a

Digitized by Google

kiket az universalis successio megillet. Mihelyt a testvérek között csak egy féltestvér van, akkor az ági örökösödés következik és ő előállhat, hogy van a hagyatéki vagyonban olyan érték, a mit a közös elődtől örökölt az elhunyt és a miben csak én részesedhetem, mint ági örökös, a többi pedig nem.

III.

Láttuk, hogy a kifejezés szerzemény, a midőn az mint hitvestársi vagy mint az elődöket és oldalrokonokat közösen illető öröklés tárgya szerepel, szóval az örökjogi szerzemény: egyenlő a vagyonnal, mint egészszel, terhelve az ági értékkel. A midőn tehát azt mondjuk, hogy a házastársat hitvestársi öröklés illeti a szerzeményben, ez annyit jelent, hogy illeti az összvagyonban, kivévén az ági vagyont, ha arra nézve jogosult igénylő van, egyszersmind láttuk továbbá, hogy a törvényes osztályrész körében, a mi gyakorlatunk az o. b. é.-nek a 7. §-ban foglalt rendelkezéseit akként alkalmazza, hogy az atyát és az anyát csakis az ági vagyonból illeti törvényes osztályrész, a mi más szóval azt jelenti, hogy az atya és az anya a szerzeményből nem követelhet törvényes osztályrészt. Már most tehát az, hogy szerzemény, már a mondottak szerint nem veendő positiv minősitésnek, hanem csak negativnak. Hiszen a hagyatékban, mint egészben olyan vagyon is juthat a házastársra és illetőleg az elhunyt legközelebbi rokonára, a mely vagyon akármily szempontból véve tulajdonképen nem szerzemény, például azon vagyon, a mit ő, az elhunyt örökölt, valamely távoli oldalrokonáról, vagy olyan elődéről, ki után nem maradt lemenő. A törvényes osztályrészre nézve meg kell itt még jegyeznünk, hogy az említett magyarázat interpretatio abrogans, olyan értelmezés, mely merőben ellenkezik a szabálynak szövegezett alakjában kifejezett rendelkezésével. Az o. b. é. 7. §. világosan mondja, hogy az atyát és az anyát ugyanazon törvényes felerész illeti, mint a leszármazókat, ha vannak. De hogy ez intézmény az intestat örökösödési renddel ellenkezésbe ne legyen, ezt

Digitized by Google

úgy magyarázta a gyakorlat, a mely magyarázat voltaképen attól igenis elütő.

Most átmegyünk tehát azon pontra jogi rendszerünkben, a hol a szerzemény második megjelenésével találkozunk, t. i. a közszerzeményi intézmény körében, mert a fődolog, hogy a kettőt: közszerzemény és szerzemény, egymástól megkülönböztessük. Az bizonyos, hogy a közönséges szemléletben e kettő összeolvad, mintha egy volna, pedig e kettő egészen más és hogy a kettő egymástól független, azt először is külsőlegesen, mintegy földrajzilag világítjuk meg, vagyis, hogy ugyanazon időben és ugyanazon helyen érvényes magánjogi rendszeren belül, illetőleg alkalmazandó magánjogi szabályok körén belül lehet közszerzeményi intézmény szerzeményi öröklés nélkül és fordítva. In obiectivo, azaz intézményileg véve és szemlélve a tárgyilagos keretét a jogrendszernek, e kettő egymástól független.

Közszerzemény hitvestársi öröklés nélkül.

Ennek példája az átmeneti jog az 50-es években, vagyis az o. p. t. uralmának ideje alatt, a mikor azon házasságokra nézve, melyek kötve lettek az o. p. t. hatályba lépésének ideje előtt, tovább is alkalmazták a közszerzeményi intézményt, ellenben nem alkalmazták a szerzeményi öröklést, melyről már szóltunk. Az ősiségi patens mondja ki, hogy e házasságok körében a közszerzeményi jogosultság érintetlen marad, ha az elhalálozás az o. p. t. uralma alatt következik is be, de az öröklés tekintetében már az o. p. t. szabályát alkalmazták. Például a felek egybekeltek 1853 május 1-e előtt és az egyik meghalt 1858-ban: a közszerzemény kérdésében még mindig alkalmazták az 1848 előtti jogot, mely az intézményt elismeri, de a hitvestársi öröklés dolgában nem alkalmazták a régi jogot, hanem alkalmazták az o. p. t. öröklési szabályát, melynek értelmében a hitvestársi öröklés tárgya csakis a vagyon $^1/_4$-e és nem a szerzemény. Igaz, hogy *in obiectivo* e két intézmény — hitvestársi öröklés és közszerzemény — mintegy társa egyik a másiknak a jog-

Digitized by Google

rendszerben, de az élet esetei nagy körében úgy áll e kettő egymás mellett, hogy az egyiknek a helyét más harmadik intézmény foglalja el és pedig ma is, midőn az elhalt házastárs vagy mondjuk férj után maradtak leszármazók, helyet fog foglalni a közszerzeményi megoszlás és a leszármazók öröklése, ellenben hitvestársi öröklésre nem kerülvén itt a sor. Tehát a közszerzeményi intézmény a maga elvi lételében független a hitvestársi öröklés intézményétől. Fordítsuk meg.

A hitvestársi öröklés közszerzeményi öröklés nélkül.

Ez is megvan a mi jogunkban. A mi intézményünk a *de lege* közszerzemény, ez hazánkban a Királyhágón innen is csupán bizonyos társadalmi osztályok joga, t. i. a volt jobbágyoké, földmiveseké és a régi értelemben vett polgároké, a mi alatt értendő boltos, mesterember, de honoratior és nemes ember nem. Az megint más, a hol a társadalmi rétegezés és a régi rendi rétegezés ellentétes eredményt mutat az adott esetben, hogy mit kell irányadóul venni. Például egy nemes családból származó sarj villamos kalauz, illetve kocsis (mert e szóban semmi sincs a lóból). Ily esetben a társadalmi rétegezés más. Az egyik szerint közszerzemény alá nem tartozik, a másik szerint igen. A birónak jobb a társadalmi állapoton induló válaszfalat venni irányadónak, mert csak így lehet e válaszfalat ma fentartani. Ez sok esetben nagyon nehéz. Hivatalnok, ügyvéd, orvos honaratiorok. De mesterember a gyáros is, mig alkalmazottja honoratior lehet. De ezt most nem vizsgáljuk. Látjuk im a másik oldalról is, hogy e két intézmény egymástól független külsőleg. Tudniillik a hitvestársi öröklés intézménye azon társadalmi osztályokra is kiterjed, a melyek a *de lege* közszerzemény uralma alá nem tartoznak. Belsőleg, ha nézzük azon logikai tengelyeket, a melyek körül e két kategória mozog, közszerzemény és szerzemény, ebben ismét vannak különbségek. T. i. az örökjogi szerzemény lényegileg az egész vagyoni élet terén való leszámolás, igy például, ha valaki bármikor, mielőtt házas-

Digitized by Google

ságra lépett, vagy sohasem lépett is házasságra, az ilyen ember után is, a szerzeményi kérdés, ha nincsenek leszármazói, felmerül. Ő nem lépett házasságra, hanem az apjáról örökölt valamit, azután az anyjáról, és a mit egész életén keresztül örökölt, vagy ingyen kapott olyan helyről, hogy ez ági öröklés alapjául szolgálhat, az mind terheli az ő vagyoni egészét, mint ági érték, melynek levonása után fenmaradó eredmény csak a szerzemény, holott azonban a közszerzeményi jogosultság lényegileg nem egyéb, mint a házasság ideje alatt való és a társasági viszonyhoz hasonló jogviszony végeredményének a folyósítása. Ezért a közszerzemény eseteiben nem úgy áll a dolog, hogy azt veszszük tekintetbe, hogy egész életén keresztül minő ági érték jutott ennek vagyonába, hanem a közszerzemény körében az egyik alapsarka a tételnek az, hogy minő vagyon mennyiséggel birt ezen ember akkor, a midőn házasságra lépett. Tehát az a bizonyos vagyon felesleg, mely fenforog a házasság megszünésekor az illetőnek (elhunytnak) vagyonában, ha levonjuk a házasságkötéskor megvolt vagyont és az ingyen szerzést, ez a közszerzemény. Az örökjogi szerzemény körében a házasságkötéskori vagyon egészen közömbös, ilyen választó vonal nincsen. Ezenkivül a közszerzemény körében levonás tárgya általában az ingyen szerzés, tehát a bárkiről való öröklés, holott az örökjogi szerzemény körében csak az ági érték vonatik le. Vannak tankönyvek, melyek a közszerzeményt úgy állították fel, hogy levonva az ági értéket, de ez teljesen hibás. A közszerzeményből való levonás szempontjából teljesen közömbös, hogy kitől örökölte, ha idegentől örökölte is, akkor is levonandó. Az ingyen szerzés levonandó, akárkitől is származik. Még két pont világítandó itt meg, mert a közszerzeményi intézmény igen nehéz és távol áll a magánjogi rendszer más részeitől. Először azok az alapgondolatok, melyeken nyugszik a közszerzemény, különbözőképen vihetők keresztül, különböző számolási módon és ez különbözteti meg az idealis elméletet a reál elmélettől. A reál elmélet a külön vagyont addig, a mig csak lehet a maga speciesében conserválja és igy bánik vele. Például van valakinek ingatlan valamije oly helyen,

Digitized by Google

hol vasutat épitenek és ő azon ingatlant vette 100 forintért, most pedig ér 500 ezer forintot. Most a reál elmélet azt mondja: vége a házasságnak, mikor házasságra léptél meg volt ez a telked, most is itt van, itt tehát nincs közszerzemény, a mi csak e telket illeti. Igaz, hogy az érték emelkedett, de ezzel emelkedett a külön vagyon és ennek a közszerzeményhez semmi köze. Szóval a külön vagyont lehetőleg a specieseben tartja szem előtt. Mi is ez elméletet követjük, a gyakorlat is. Az idealis elmélet pedig mindent áttesz pénzbe és azt mondja: mikor házasságra léptél volt telked 100 forint értékü. Ennyi a külön vagyon. Hogy a házasságnak vége van: felveszszük az állományt és találunk e telekben 500 ezer forintot, tehát levonandó 100 forint és igy 499,900 forint a közszerzemény. Hogy hogyan csináljátok egymás között, ki kapja a telket, ki a külön vagyont, vagy a közszerzemény felét, az már mellékes. Ez a különbség a két elmélet között. A reál elmélet speciesekkel dolgozik, a másik, a mit idealis elméletnek nevezünk (értékelméletnek is, de idealisnak helyesebb nevezni, mert „érték“ tulajdonképen nincs is, ez csak képzelődés) átteszi a telket pénzbe, már pedig pénz sem létezik, léteznek csak bizonyos fajta pénzek, létezik 200 korona ez annyi, mint 10 darab 20 koronás. Annak az ingatlan darabnak helyébe 10 darab 20 koronást tesz ezen elmélet, mint fajösszeget. A reál elmélet szerint a vitorla rá van téve a telekre, ha növekedik, lett valami, az idealis elmélet (értékelmélet) ráteszi a vitorlát a 10 darab 20 koronásra mint fajösszegre; nincs megirva, hogy a pénzérték viszonyának mindig sülyedni kell, nem képzelhetetlen, hogy azon 10 darab 20 koronás fog oly óriási értékkel birni és emelkedést mutatni fel. Az tehát teljesen hibás nézet, hogy értékelmélet, mert a telek is érték és a másik is érték. A különbség csak az, hogy az egyik a hullámzás rögzitő pontjául veszi a speciest, a másik középpontul veszi azon fajösszeget, mely az illető valutának irányadó pénzneme. Másodszor itt leginkább kidomborodik a két szerzemény közötti viszony, épen ezért tehát, a hol a két intézmény együtt müködik, egyes esetekben két egészen különböző logikai tengelyen fordul

Digitized by Google

azon kérdés, van-e szerzemény és következésképen van-e hitvestársi öröklés, mint azon kérdés, van-e közszerzemény és következésképen van-e közszerzeményi igény. Valaki örökölt a szülejéről valami nagyobb összeget, például 200 ezer koronát és miután azt elverte, házasságra lép. Tegyük fel, hogy a házasság ideje alatt fogadós volt, vagy más módon szerzett, tegyük fel, 200 ezer korona vagyont és ennyi áll a nevén, mikor a házasságnak vége lett úgy, hogy ő halt meg. Lássuk a mérleget. Az első a hagyatéki ügyben a közszerzeményi igény kérdése, mert a mi közszerzeményi igény csakugyan activ tartalommal fenforog, ez a hagyaték deminutiója, ez az illeték szempontjából is fontos, mert a közszerzeményi igény erejéig, a hagyatékot az illeték substratumául (anyagául) sem szabad tenni. Az a kérdés, mi itt a közszerzemény. A felelet egyszerü, 200 ezer korona. Házasságkötéskor semmit sem birt. Ez utóbbi 200 ezer korona tehát tiszta közszerzemény és felét igényelheti a nő, illetőleg ennek örököse. A hagyatékban van tehát 100 ezer korona. Ki az örökös? A családi állás ez: Hátramaradt a nő a férj után, ezenkivül pedig hátramaradt a férjnek testvére, t. i. a ki szintén leszármazója azon szülőnek, kitől a férj örökölte azon 200 ezer koronát. Azt mondja valaki, ezen testvér nem követelhet semmit, mert ez mind közszerzemény. Hogy akar ő ebből ági örökséget? És lehetnek birák, kik ily okoskodással tévutra vezethetők. A dolog így áll és a legfőbb birósági itéletek között is néhány így fogja fel: A hitvestársi és ági öröklés közti viszonyokon belül az, hogy valami közszerzemény-e vagy sem, a hagyatékban az egészen mellékes; mihelyt tehát a hagyaték már ilyen módon tisztázva van tiszta állományára, egyszerüen hagyaték, a hol egészen más kategóriák döntenek, mint a közszerzemény körében és pedig az, hogy van hagyaték és fenforog az, hogy az örökhagyó valamikor oly értéket örökölt, mely öröklés ági öröklésnek alapjául szolgált, tehát ezen testvér alapul veheti ági örökösödési igényének azt. hogy az elhunyt férj örökölt a közös szülőktől 200 ezer koronát. Ez az ági vagyon és ennek erejéig van neki ági örökösödési igénye. A hagyatékban van csak 100 ezer

Digitized by Google

korona, (mert elv az, hogy a singularis successio felemészti a hagyatékot, a mig kielégítve nincs) az egész hagyatéki összeg esni fog ági örökségül. Itt tehát világosan látjuk, hogy közszerzeményi és szerzeményi öröklés egészen más dolog. Valami, a mi közszerzeményi vagyon, jelen esetben a fenmaradt 100 ezer korona, az örökjogban mégis nem szerzemény, hanem az ági örökségnek tárgya. Ismét látjuk, hogy az ági örökség és ági vagyon között különbség van. Ági vagyon oly vagyon, vagy annak pénzben kifejezett egyenértéke, a mit az ági örökös felszámit, mint a háramlás tárgyát, mint azon értéket, mely az örökhagyóra hárult. Ági örökség az, a mit ő ezen a czimen tényleg kaphat. Például a jelen esetben tehát ági vagyon 200 ezer, ági örökség pedig 100 ezer korona, miután több nincs a hagyatékban. Ennek nagy a gyakorlati jelentősége az atya és az anya törvényes osztályrésze körében, a mi felét teszi a leendett ági örökségnek, de nem teszi felét magának a lehárult ági vagyonnak, mint ezt már megmondottam.

A trilogiánknak most jön a 3. darabja. S ez az özvegyi öröklés. Itt is van bizonyos szerepe a szerzeményi kategóriának, a mennyiben röviden összefoglalva, özvegyi öröklés tárgya bizonyos nemü javakon kivül, milyenek a jegygyürü, diszruha, diszkocsi és ló, a szerzeményi ingókban egy gyermek-rész. Ma már a diszruha, fogat satöbbi nem akkora szerepü, mint régente. Az előbbi osztályzatban tehát bizonyos nemü dolgokról van szó. Diszruha, fogat, illetve ma már automobil, ezek függetlenek attól, hogy a férj szerezte-e vagy nem. Itt a jószágnak a neme határoz. És ezen javakat kizárólag kapja az özvegy özvegyi öröklés czimén, azután az 50-en aluli ménes, ebben ő felerészt kap (ménes körülbelül az, hol bizonyos tenyészet végett vannak a lovak, mintegy vadállományban. Ilyen ma már igen kevés lehet). Itt is tehát még nem jelentős, hogy szerzemény-e vagy nem.

Ezek jelentéktelen dolgok a mi jogunk szempontjából. Már most jön a tétel, hogy a szerzeményi ingókban egy gyermek-rész, ez már nem csekély jelentőségü jogtétel, mert a „szerzeményi ingók“ már általános dolog és jelentőségében is nagyon emelkedett, mert milliókra menő

Digitized by Google

értékpapirok lehetnek a hagyatékban, azután áruk, felszerelések. A szerzeményi ingókban van tehát része az özvegynek. Előbb kitérünk arra, hogy ez az özvegyi öröklés nem terjed ki minden rendü honlakosra, hanem csakis a nemesekre és honoratiorokra. Meg kell jegyezni még, hogy különbség van e kategória közt az örökjogban: a javak neméhez vagy minőségéhez és a javak eredetéhez füződő öröklés. Néhány évtizeddel ezelőtt csináltak nálunk egy öröklési javaslatot a szász törvényből és a Mommsen-féle javaslatból. A törvényes öröklési rendet is ezek alapján tervezték akkor, és ennek ellenében én is csináltam némi pontozatokat. A 4-ik fejezetben a javak minőségéhez füződő öröklésről volt szó, és ezt neveztem el akkor özvegyi és férji öröklésnek. T. i. a gondolat ez volt: az ági örökösödésnek az a természete és illetőleg a hitvestársi öröklésnek, a mi annak a correlátja, hogy a javak és értékek eredetéhez füződik. Igy, hogy pl. ha a férj az ingóságait örökölte, vagy a nő és hátramarad valamelyik gyermek nélkül, ezek az ingóságok nem lesznek a másik házastársé, mert öröklött javak. Sőt, ha a férj valamikor örökölt valami pénzt, a mit azután elköltött és később szerzett is ilyen házi dolgokat, akkor sem fog örökölni a nő hitvestársi öröklés czimén, mert terheli az ági örökösödés ezen javakat. Itt az eredet határoz. Már most azt gondoltam, hogy az ethikai elvnek felel meg, ha azok a dolgok, a melyek a házaséletnek részesei, mintegy tanui voltak, a melyekben lefolyt az egész házasélet, hogy ezen dolgok önmagukban véve tétessenek a hitvestársi öröklés tárgyává, függetlenítve az eredettől és ezt neveztem el özvegyi és férji öröklésnek; ebben tehát az özvegyi öröklésből bizonyos gondolatokat vettem át, mert ez már régi alakjában nem látszott előttem fentarthatónak. Ez is mutatja az elvi különbséget a javak minőségére és eredetére épített öröklés közt. A mi özvegyi öröklésünk jelenlegi állapotában részben feltétlenül a javak minőségére van építve, mert a fogatra stb. nézve mindegy, hogy öröklött-e vagy nem? Már most a szerzeményi ingóknál már az özvegyi öröklés nagyon sok problémát ad fel, melyeket nehéz megoldani, mert messze vezetnek. Az özvegyi öröklésnek kutfői alapja a Hármaskönyvben

Digitized by Google

találtatik, eltekintve a többi javaktól, csak a szerzeményi ingókra vetve a sulyt. Azt mondja a Hk. I. rész, 102. titulus, 3. §-a; előrebocsátva, hogy a férj életében nemesi javakat szerzett (királyi jóváhagyással) és nem vétette bele a nőnek a nevét, akkor ezekben a nő nem részesedik, szóval a nemesi javak a nőre nem szállnak; ha azonban a férj zálogos javakat szerzett, akár a házasság kötése előtt, akár a házasság ideje alatt és ezeket „post obitum suum reliquerit“ még ha feleségének nevét nem is irta bele a szerzőlevélbe, akkor is ezek: „aequaliter tamen inter coniugem, filios, filiasque vel fratres indivisos, instar aliarum rerum mobilium, dividentur“. Ebben tehát megvan, hogy a zálogos javak egyenlő osztály alá esnek, ha a férj szerezte a zálogot és hogy az ingójavakban is gyermekrészt kap az özvegy. De mivel a zálogos javaknál annyira ki van emelve a férj szerzése, természetes, hogy általában az özvegyi osztályrész tekintetében megkivánja a szerzeményi minőséget a jogélet. És ezen nyugszik a tétel, hogy az özvegy a gyermekekkel egyenlően egy gyermekrészt kap, az ő számával növeltetvén a gyermekek száma, osztozik. Azt már aztán ki kellene nyomozni, hogy Werbőczyt illetőleg a mi jogéletünket nem-e befolyásolta itten a római jognak azon régi tétele, hogy a mulier az uxor gyermekszámba ment „sua“ volt *filiae loco* és a gyermekekkel egyenlően osztozkodott. Mert a Hk.-ben is vannak idegen csiráju dolgok, különösen a római jogból. De az, a hogy a Hk. recipiál az egészen más, mint a hogy ma szoktak. Mi csak bemutatjuk a nyelvünkkel az idegen dolgot, de a dolog az marad. A Hk. is emliti azt, hogy a római jog szerint van az u. n. peculium. Azaz a fiú szerzeménye tekintetében (különösen a *peculium castrense* és *quasi castrense* tekintetében), a mit szerzett, mint katona vagy hivatalnok, atyjával szemben, kinek hatalmában állott, bizonyos autonomiával bir. Hogy az hogyan van részleteiben, a római jog foglalkozik vele. Bennünket az érdekel, hogy ezen gondolatból egész más intézmény fejlődött, és pedig azon mély gondolat, mely 48 előtti egész jogunkon átvonul, hogy mindenki saját szerzeménye felől szabadon rendelkezhetik. (Hk. I. rész,

Digitized by Google

5. és 57. czim). Ez az intézmény, hogy az ősi jószág le van kötve, ellenben a szerzemény, mivel az egyéniséghez tapad, mindenkinek szabad rendelkezése alatt áll, e közt és a római peculium közt olyan a viszony, mint az oroszlán és az egér közt. Igy vették át régen, a csirát vették át és az megnőtt a hazai talajban. Mert azon gondolatban, hogy a szerzőt nagyobb rendelkezési jog illeti, mint az öröklő embert, ebben van valami emberi és ethikai. Mert azon ember, ki szerezni tud, annak több a felfogása arra is, hogy hova kell azt fordítani, mint azon embernek, ki véletlenül belecsöppent az örökségbe. Mély gondolat volt tehát, hogy az ősi birtokos emberek csak átmeneti alakok, mert abban nekik érdemök nincs, és ezen alapul a megkötés. De a szerzőnek mindig nagy autonomiája volt. Ilyesformán lehetséges, hogy ez az özvegyi gyermekrész is talán visszamegy azon római jogi régi intézményre. melyről szólottunk.

De itt nincs a mi jogunk integrálódva. Mert épen az a kérdés, vajjon van-e redintegratiónak helye az özvegyi öröklés kérdésében. A kérdés igy áll: A szerzeményi kategória egészen máskép fest redintegratio nélkül és egészen máskép azzal. Mi a redintegratio? Erről szól egyik régibb törvényünk a XVIII. századból. E törvény megállapitotta, hogy ha valaki az ősi vagyont elkölti és más vagyont szerez, (mint mondani szokás) e más vagyonra nehezedik rá az ősi minőség, azaz addig nem beszélhet szerzeményről, a mig nincs annyi a vagyonban, hogy az elköltött ősinek az értékét is meghaladja. Tehát az u. n. szerzeményből való kipótlása az ősi értéknek, ez a redintegratio. Ezen elven állt 48 előtti jogunk és áll a mai örökjogi szerzemény is. Pl. valaki örökölt jószágot és azt eladta, stb. azután most vannak értékpapirjai. Ez az értékpapir bizonyos értelemben szerzemény, tisztán jogi értelemben; de itt nem szerzemény, mert előbb kiveendő az ősi. Az a kérdés, hogy van-e ennek helye az özvegyi öröklés körében? T. i. a szerzemény szót vehetjük egészen analytikus száraz jogi értelemben. Hallani a jogban a „jóhiszemü harmadik szerző“-ről. Azután: „szerzési ügyletek“. Mit nevezünk igy ezek szerint jogilag szerzésnek? Minden

Digitized by Google

olyan actust, különösen ügyletet, minek következtében valami vagyontárgy jut a vagyonunkba, a mi azelőtt nem volt. Szereztem egy puskát, szert tettem rá stb. (Ez utóbbinak más értelme van: könnyü módon tenni szert valamire. A régi magyar kifejezéseket szeretik használni, de nem mindig tudják, hogy mit jelentenek? Pl. püspök létére házat építtetett, értik alatta, hogy mig püspök volt, pedig „létére“ bizonyos kritikát fejez ki mindig; daczára annak, hogy . . .) Szerzési ügylet alatt értünk tehát minden ilyen megjelölt actust a száraz jogi értelemben. Például keresk. törvény 258. §.: „vagy egyébkénti megszerzése“. De van egy másik értelme is, a mi régi törvényeinkben gyökerezik. Nagyon actuális és fontos kérdés, hogy ha azon nemesnek vagy honoratiornak (orvos, ügyvéd) hátramaradnak értékpapirjai, bekebelezett jelzálogos követelések. Ezeket mind „szerezte“, mert vásárolt és kölcsön adott. De a pénz, a melyen szerezte származott úgy, hogy valami öröklött birtokot eladott. Igazabban: az sem fontos, hogy azon szerezte-e, mert az már az u. n. surrogatió kérdése. A lényeg az, hogy kapott, örökölt s az természetben nincsen meg. Itt már előáll a kérdés, hogy van-e ennek befolyása vagy sincs az özvegyi öröklés körében is. mert akkor egész máskép áll a képe a dolognak. Részünkről inkább hajlunk a redintegratio fentartása, bevitele felé és indokoljuk úgy, hogy miután egyáltalában a szerzésnek a kriteriumát a mi törvényeink akként irták körül, és idomitották át a Hk.-höz képest, hol még a redintegratioról nincs szó, hogy csak az a szerzés, a mi a kipótolt öröklött érték után maradt így *per analogiam iuris ex ratione iuris positivi* ezt ide is be kell hozni. Indok az is, hogy máskülönben az özvegy gyermekek létében kedvezőbb jogi helyzetbe jutna, mintha nincsenek gyermekek. Például a férj az atyjáról öröklött pénzen vett értékpapirt. Nincs gyermek, de él a feleség és él a férj testvére. Milyen öröklés lesz? Hitvestársi öröklés a nő javára. Az *universalis successio* az övé, de *sine re*, mert ági érték terheli a papirokat. Tegyük fel, hogy van gyermek és előáll az özvegyi öröklés és ha a redintegrationak helyt nem adunk, az özvegy részesedik abban, a miben nem részesednék, ha gyermek nem volna. Azaz az özvegygyel

Digitized by Google

szemben kedvezőtlenebb helyzetbe teszszük a gyermeket, mint az oldalrokont, már pedig a jogásznál az a fődolog, hogy ne kicsinyes dolgon függjön a tekintete, hanem a nagy alapigazságokon. Már pedig egyik alapigazsága és ratioja az örökösödési jognak, hogy a leszármazó az első örökös. Söt tovább kell menni, bizonyos tekintetben a leszármazó az egyedüli örökös. Mert tudjuk, hogy olyan elméletek, mint a communismus stb. mindig ostromolják az öröklési jogot. Mi most már az öröklési jognak, mint intézménynek szikla vára? A leszármazók iránti vérségi kötelék. Mert tény, hogy a legelemibb sarkalló az emberi tevékenységre a lemenőkre való tekintet, már most, hogy ezen legerősebb sarkalló tekintetet meghazudtolja a törvény, az olyas valami, a mit az emberi természet el nem bir. Ha csak arról volna szó, hogy ne legyen oldalági öröklés, vagy felmenők öröklése ez már nem olyan elemi erőkön nyugszik, mint a lemenők részesedése. Ezért az a szikla vár, a mely tartja az egész örökösödési intézményt, a leszálló örökség, ennek vannak mély gyökerei az emberi lényben. És bizonyos értelemben igy az egyedüli örökös a leszármazó. És ezt látjuk abból is, hogy a mai törvényeknek is mintegy rá jár a nyelvök, hogy a leszármazókat örökösöknek nevezik, (76. végrendeleti törvény azon paragrafusa, mely a kiváltságolt holograf végrendeletről szól) bár ez nem mindig van így, miről már szólottam egyik korábbi előadásomban. Miután így áll az öröklési intézmény nagy vonalakban, ez adja meg a nyomatékot azon érvnek, hogy olyan megoldása a felvetett kérdésnek, mely azt eredményezi, hogy a leszármazó kedvezőtlenebb elbánásban részesüljön, mint az oldal rokon, sehogy sem egyezik meg az öröklési jog feladatával. A Hk. tehát azt mondja, hogy a zálogos javak szintén az özvegyi öröklés alá tartoznak, holott az elv az, hogy csak az ingókra terjed ki ezen öröklés. Az ok benne van Hk. I. rész 102 czim 4. §-ában: „Quoniam Jura impignoratitia redemptibilia sunt, quae post redemptionem in pecunias convertentur.“ Vagyis, ha én zálogos javakat birok, mint hitelező, ezeket visszaadni tartozom pénz fejében. Látható tehát az ő felfogása szerint, hogy tulajdonképen ingatlant birok ugyan,

Digitized by Google

de csak pénz helyett birom ezeket. „Pecuniae autem inter bona mobilia computantur.“ Ebből is látszik, hogy a Hk. milyen arany- egyszerüséggel van szerkesztve. Ennek a §-nak nagy szerepe van a mi jogunkban, mert ezen alapul azon formulázás, hogy a régi magyar jog szerint a zálogos jószág ingó, nem pedig ingatlan. Hogy e tétellel is röviden végezzünk: azt a földet, a mi valakinél zálogban van, nem tehette a magyar jog sem ingóvá. Hanem ez csak felöltöztetett tétel; köntöse a tételnek és azt akarja, hogy az özvegyi öröklés szempontjából ugyanazon elbánás alá essék, mintha ingó dolog volna. És semmi kétség, hogy ez mai nap, a mig az özvegyi öröklés intézménye még fennáll, kiterjed a jelzálogos követelésekre is, úgy, hogy azt mondhatjuk, tehát: Ingó vagy ingatlan-e a jelzálogos követelés? Csak az illető korlátok közt felelve: az özvegyi öröklés szempontjából ingó, mert úgy kell bánni velük, mint az ingókkal. Különben a jelzálogos követelés egyéb szabályok szempontjából is ingó. A jogban egyáltalában mi sem fontosabb, mint hogy a scholasticától magunkat mentesítsük. Mikor azt mondjuk, hogy ingó vagy ingatlan, a kérdés lényegét igy ismertetjük: Tulajdonképen ingó vagy ingatlan csakis a dolog. A telek ingatlan, másféle dolgok nagyjában ingók. Mihelyt a jogokról van szó, hogy valamely jog ingó vagy ingatlan, itt már maga a kérdés olyasféle felállítás, mintha valaki azt kérdené, hogy a kukoricza ilyen vagy olyan madár-e. Semmiféle madár. A jog sem ingó, sem ingatlan, hanem a dolog így áll: Az objektiv jogrendben vannak oly szabályok, a mely szabályok a vagyont, minek pedig alkatrésze nem csak dolog lehet, hanem jog is, kétfelé vetik, ahhoz képest, hogy ingó vagy ingatlan. A midőn tehát a jogokra nézve is vagy az egyik, vagy a másik kategóriába tartozást meg kell állapitani, hogy masiroznak-e az ingó dolgokkal, vagy mennek az ingatlan dolgokkal, t. i. a jogok, melyek sem ingók, sem ingatlanok, ilyen szempontból kérdéses, hogy egyik vagy másik szabály alá tartoznak-e és ezen kérdésnek más alakja, hogy ingó-e vagy ingatlan a kérdéses jog. Az első felelet tehát erre, hogy a jog sohasem ingó, vagy ingatlan, másodszor áll, hogy a kérdés, hogy az egyes szabályok

Digitized by Google

alkalmazása szempontjából az illető jog ide vagy oda tartozik-e, az mindig az illető szabály világában határozandó meg. A czégvezető hatáskörében is van „ingatlan javak“-ról szó, már most a hatáskörnél a jogokról való rendelkezési jog is kérdés tárgyává tehető. A törvény azt mondja:

Ingatlan javak elidegenitésére ... csak akkor ... ha ... De a törvény feladja a kérdést, hogy a czégvezető szolgalmat elidegeníthet-e? Elengedheti-e a szolgalmat? Pl. valamely gyár mindenkori tulajdonosának átjárási vagy vizmerési szolgalma van a szomszéd telken. Ez beleesik a kereskedelmi törvény körébe, a gyáros is kereskedő lévén. Az a kérdés, hogy a czégvezető elidegenítheti-e a szolgalmat, elidegenítheti-e pénz fejében a szomszéd telek tulajdonosának, ez megválthatja-e tőle? A kérdést, ha nem akarjuk is ezen alkalommal eldönteni, de itt a kérdés fennáll és értelmezni kell az „ingatlan“-ból: A szolgalom sem ingó, sem ingatlan, mert az jog; de a törvényt kikerülni nem lehet, azért valahova kell sorolni a szolgalmat és oda hajlunk, hogy a czégvezető nincs jogosítva a szolgalmat elengedni. Feltéve, hogy ezen eredmény helyes, azt mondjuk, hogy a szolgalom ezen szabály szempontjából az ingatlanokkal megy. Másik kérdés, hogy jelzálogos követelést elidegeníthet-e, adhat-e zálogjog törlési engedélyt a czégvezető? Inkább igen. Haszonbérleti jog felett rendelkezhetik-e? Inkább azt mondjuk, hogy nem. Ez is értelmezés dolga. És akár igen, akár nem, a dolog úgy áll, hogy az özvegyi öröklés szempontjából a jelzálogos követelés ingó, a szolgalom ezen szabályok szempontjából az ingatlanokkal megy és úgy áll ennek a kérdésnek az egész szerkezete, hogy a jog sem ingó, sem ingatlan stb.

Az özvegyi öröklésre még felemlítjük, hogy ez némiképen pótléka, párja annak a másik intézménynek, a mit úgy nevezünk, hogy közszerzemény. Az özvegyi öröklés azon társadalmi vagy rendi körökben gyökerezett meg, a hol a közszerzemény, a közönséges közszerzemény nincsen. A nemeseknél az özvegy nem kap ilyen közszerzeményt, hanem van özvegyi öröklés, igy a honoratioroknál is. Fordítva a jobbágyok és városi polgárok közt nincs özvegyi öröklés, hanem közszerzemény. Jogunkban itt ma bizonyos

Digitized by Google

darabosság van, de mégis ez a kiegyenlités szembetünő. Midőn városi polgárokról beszélünk ez máskép van értve, mint a hogy ma szokásos, mert hisz mindnyájan polgárok vagyunk. De ez értelemben mi nem vagyunk polgárok, mert a honoratiorok rendjébe tartozunk. De ez is relativ. Ezen ősfogalmak: polgár, jobbágy, mind nem önmagukban álló notiok, hanem csupán elhatároló eszközei a jogszabálynak. A jogszabály azt mondja: városi polgárok közt van özvegyi öröklés, de nincs közszerzemény. E kifejezés tehát csak elhatároló eszköz, mit magának a jogszabálynak a czélzatából kell értelmezni és nem egyéb alapokból. Mert e szerint mindnyájan polgárok vagyunk, ez igaz a másik oldaláról tekintve, de ide ezt nem szabad belevenni.

Csak megérintem, hogy van még az úgynevezett nemesi közszerzemény is. Továbbá szerepel a szerzemény kérdése gyámi törvényünk értelmében a tizennégy éven felüli kiskoru önálló rendelkézési joga szempontjából. De ezek kivül esnek azon összefüggéseken, a melyeknek megvilágitása ezen előadásainknak czélja volt.

Digitized by Google

BUDAPEST, 1903.
RÉVAI ÉS SALAMON KÖNYVNYOMDÁJA
VIII., ÜLLŐI-ÚT 18. SZÁM.

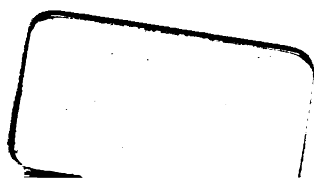
Digitized by Google

Digitized by Google

RÉVAI ÉS SALAMON
könyvnyomdája
Budapest, Üllői-út 18. sz.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google